

EDUARDO GALEANO ΚΑΘΡΕΦΤΕΣ

— ΜΙΑ ΣΧΕΔΟΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ —

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΙΣΜΗΝΗ ΚΑΝΣΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ—ΕΠΙΜΕΤΡΟ: ΚΩΣΤΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΩ

ΚΑΘΡΕΦΤΕΣ

- ΜΙΑ ΣΧΕΔΟΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ -

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Πρώτη έκδοση Πάπυρος 2009

Πρώτη έκδοση στην παρούσα μορφή Μάιος 2026

Τίτλος πρωτοτύπου Eduardo Galeano, *Espejos*, Siglo XXI de España Editores, 2008

Διόρθωση – επιμέλεια τυπογραφικών δοκιμών Τίνα Λουκά

Σχεδιασμός εξωφύλλου Γιάννης Ερμείδης

Σελιδοποίηση Γιώτα Μπόμπου

© Trustee for Eduardo Galeano

c/o Schavelzon Graham Agencia Literaria

www.schavelzongraham.com

© 2008, de España Editores Siglo XXI

© 2025, Εκδόσεις ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ (για την ελληνική γλώσσα)

ISBN 978-618-03-4830-9

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 84830

Κ.Ε.Π. 6684, κ.π. 23313

Δεν επιτρέπεται η με οποιονδήποτε τρόπο χρήση ή αναπαραγωγή ολόκληρου ή μέρους του βιβλίου με σκοπό την εκπαίδευση τεχνολογιών ή συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης. Το παρόν έργο προστατεύεται από τη διαδικασία εξόρυξης κειμένου και δεδομένων (Άρθρο 4(3) Οδηγία (ΕΕ) 2019/790).

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 1212/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε μέσο ή τρόπο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Ιπποκράτους 118, 114 72 Αθήνα, τηλ.: 211 3003500

metaixmio.gr · metaixmio@metaixmio.gr

Κεντρική διάθεση

Ασκληπιού 18, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3647433

Βιβλιοπωλεία ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

• Ασκληπιού 18, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3647433

• Πολυχώρος, Ιπποκράτους 118, 114 72 Αθήνα

τηλ.: 211 3003580, fax: 211 3003581

EDUARDO
GALEANO

ΚΑΘΡΕΦΤΕΣ

— ΜΙΑ ΣΧΕΔΟΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ —

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΙΣΜΗΝΗ ΚΑΝΣΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ—ΕΠΙΜΕΤΡΟ: ΚΩΣΤΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΜΕΤΟΙΧΜΙΟ

Αυτή τη φορά παρέλειψα τη βιβλιογραφία. Αναγκάστηκα να το κάνω, όταν κάποια στιγμή κατάλαβα πως θα ξεπερνούσε σε έκταση τις εξακόσιες περίπου ενότητες του βιβλίου.

Ούτε αναφέρω όλους εκείνους που με βοήθησαν, ώστε οι *Καθρέφτες* να μην είναι απλώς μια ασυνάρτητη φλυαρία. Όμως δεν μπορώ να μην κάνω λόγο για όσους είχαν την υπομονή να διαβάσουν το χειρόγραφο, και με προφύλαξαν από τις στραβοτιμονιές: Tim Charman, Antonio Doñate, Karl Hübener, Carlos Machado, Pilar Royo και Raquel Villagra. Τους αφιερώνω αυτό το βιβλίο, όπως επίσης και στους αναρίθμητους φίλους χάρη στους οποίους έγινε κατορθωτό το ακατόρθωτο.

Και, πιο πολύ, στην Ελένα.

Μοντεβιδέο, τελευταίες μέρες του 2007

Πατέρα, ζωγράφισε πάνω μου τον κόσμο.

(τραγούδι των Ινδιάνων
της Νότιας Ντακότας)

*Μέσα στους καθρέφτες βρίσκεται πολύς κόσμος.
Οι αόρατοι μας βλέπουν.
Οι ξεχασμένοι μας θυμούνται.
Όταν κοιτάζουμε τον εαυτό μας, τους βλέπουμε.
Όταν φεύγουμε, φεύγουν, άραγε, κι αυτοί;*

Είμαστε παιδιά του πόνου

Η ζωή ήταν δίχως όνομα, δίχως μνήμη, μονάχη. Είχε χέρια, αλλά δεν είχε ποιον να ακουμπήσει. Είχε στόμα, αλλά δεν είχε με ποιον να μιλήσει. Η ζωή ήταν μία, άρα καμία.

Τότε ο πόνος έριξε με το τόξο του. Το βέλος του πόνου έκοψε τη ζωή στη μέση, και η ζωή έγινε δύο.

Οι δυο τους βρέθηκαν ο ένας απέναντι στον άλλον και γέλασαν. Εκείνο το κοίταγμα, εκείνο το άγγιγμα, τους έκανε να γελούν.

Χαρμόσυνη οδοιπορία

Ήταν ο Αδάμ και η Εύα μαύροι;

Το ανθρώπινο ταξίδι πάνω στη γη άρχισε στην Αφρική. Αποκεί ξεκίνησαν να κατακτήσουν τον πλανήτη οι πρόγονοί μας. Διαφορετικοί δρόμοι δημιούργησαν διαφορετικούς προορισμούς, και ο ήλιος ανέλαβε να μοιράσει τα χρώματα.

Τώρα οι γυναίκες και οι άντρες, το ουράνιο τόξο της γης, είμαστε περισσότερα χρώματα απ' ό,τι το ίδιο το ουράνιο τόξο. Όμως είμαστε όλοι Αφρικανοί μετανάστες. Ακόμα και οι πιο λευκοί απ' τους λευκούς κατάγονται από την Αφρική.

Ίσως αρνούμαστε να θυμόμαστε την κοινή μας καταγωγή γιατί ο

ρατσισμός προκαλεί αμνησία ή γιατί δεν μπορούμε να πιστέψουμε πως εκείνα τα μακρινά χρόνια το βασίλειό μας ήταν ολόκληρος ο κόσμος, ένας απέραντος χάρτης δίχως σύνορα, και πως τα πόδια μας ήταν το μοναδικό απαιτούμενο διαβατήριο.

Αυτός που όλα τα κάνει άνω κάτω

Ο ουρανός και η γη, το καλό και το κακό, η γέννηση και ο θάνατος, ήταν χωρισμένα. Η μέρα ήταν διαφορετική από τη νύχτα, η γυναίκα ήταν γυναίκα και ο άντρας άντρας.

Όμως ο Εξού, ο περιπλανώμενος ληστής, έβρισκε ευχαρίστηση να σκαρφίζεται απαγορευμένα παιχνίδια, κάτι που ακόμη τον ευχαριστεί να κάνει.

Με τις κατεργαριές του καταργεί τα σύνορα, και κάνει να σμίξουν όλα όσα έχουν χωρίσει οι θεοί. Έχει την ικανότητα και τον τρόπο να κάνει τον ήλιο μαύρο, τη νύχτα να φλέγεται, να ξεπηδούν από τους πόρους των αντρών γυναίκες και από τον ιδρώτα των γυναικών άντρες. Όποιος πεθαίνει γεννιέται, όποιος γεννιέται πεθαίνει, και σε όλη τη δημιουργία ή σε ό,τι πρόκειται να δημιουργηθεί, η καλή και η ανάποδη μπερδεύονται, μέχρι που δεν ξέρεις πια ποιος κάνει κουμά-ντο και ποιος οφείλει να συμμορφωθεί, ούτε πού βρίσκεται το πάνω και πού το κάτω.

Αργά ή γρήγορα η θεία τάξη αποκαθιστά την ιεραρχία και τη γεωγραφία της, βάζει το κάθε πράγμα στη θέση του και τον καθένα εκεί που ανήκει. Όμως αργά ή γρήγορα η τρέλα κάνει πάλι την εμφάνισή της.

Τότε οι θεοί παραπονιούνται πως ο κόσμος είναι ακυβέρνητος.

Σπηλιές

Οι σταλακτίτες κρέμονται από την οροφή. Οι σταλαγμίτες ανεβαίνουν από το έδαφος προς τα πάνω.

Είναι λεπτοί κρύσταλλοι, φτιαγμένοι από τον ιδρώτα του βράχου,

και βρίσκονται βαθιά μέσα στις σπηλιές, εκεί που το νερό και ο χρόνος έχουν σκάψει το βουνό.

Εδώ και χιλιάδες χρόνια οι σταλακτίτες και οι σταλαγμίτες ψάχνονται στο σκοτάδι, σταγόνα σταγόνα, οι πρώτοι κατεβαίνουν, οι άλλοι ανεβαίνουν.

Μερικοί κάνουν ένα εκατομμύριο χρόνια μέχρι να ενωθούν.

Δεν βιάζονται.

Γένεση της φωτιάς

Στο σχολείο μου είχαν μάθει πως την εποχή των σπηλαιών ανακαλύψαμε τη φωτιά τρίβοντας πέτρες ή κλαδιά.

Από τότε προσπαθώ να το κάνω κι εγώ. Δεν κατάφερα ποτέ να πεταχτεί η παραμικρή σπίθα.

Η προσωπική μου αποτυχία δεν με εμποδίζει να ευγνωμονώ τα δώρα της φωτιάς. Μας προφυλάσσει από το κρύο και τα εχθρικά ζώα, μαγειρεύει το φαγητό μας, φωτίζει τις νύχτες μας και μας προσκαλεί να καθίσουμε, όλοι παρέα, κοντά της.

Γένεση της ομορφιάς

Βρίσκονται εκεί, ζωγραφισμένες στις σπηλιές, τους τοίχους και τις οροφές.

Εκείνες οι μορφές, βίσονες, τάρανδοι, αρκούδες, άλογα, αετοί, γυναίκες, άντρες, δεν έχουν ηλικία. Γεννήθηκαν εδώ και χιλιάδες, πολλές χιλιάδες χρόνια, όμως ξαναγεννιούνται κάθε φορά που τις κοιτάζει ο άνθρωπος.

Πώς τα κατάφεραν οι μακρινοί πρόγονοί μας να ζωγραφίσουν με τόση καλαισθησία; Πώς τα κατάφεραν εκείνοι οι άξεστοι που πάλευαν σώμα με σώμα με τα θηρία να δημιουργήσουν μορφές με τέτοια χάρη; Πώς τα κατάφεραν να σχεδιάσουν αυτές τις αέρινες γραμμές που δρα-

πετεύουν από τον βράχο και πετούν; Πώς τα κατάφεραν εκείνοι...; Ή μήπως εκείνες;

Η βλάστηση της Σαχάρας

Στο Τασιλί της Αλγερίας και σε άλλες περιοχές της Σαχάρας, βλέπουμε μια ζωγραφική των σπηλαιών, ηλικίας περίπου έξι χιλιάδων χρόνων, με στιλιζαρισμένες φιγούρες από αγελάδες, ταύρους, αντιλόπες, καμηλοπαρδάλεις, ρινόκερους, ελέφαντες...

Ήταν δημιουργήματα της φαντασίας τους εκείνα τα ζώα; Ή μήπως έπιναν άμμο οι κάτοικοι της ερήμου; Και τι έτρωγαν; Πέτρες;

Η τέχνη μάς διηγείται ότι η έρημος δεν ήταν έρημος. Οι λίμνες της έμοιαζαν με θάλασσες, και οι κοιλάδες της έδιναν τροφή στα ζώα, που αργότερα αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν νότια, αναζητώντας τη χαμένη βλάστηση.

Πώς τα καταφέραμε;

Ήσουν το στόμα ή η τροφή, ο κυνηγός ή το θήραμα. Είτε το ένα είτε το άλλο.

Ήμασταν άξιοι περιφρόνησης ή απλώς για λύπηση. Στην εχθρική φύση, κανείς δεν μας σεβόταν και κανείς δεν μας φοβόταν. Η νύχτα και η ζούγκλα μας τρόμαζαν. Ήμασταν τα πιο ευάλωτα ζώα της γης, άχρηστα κουτάβια, ενήλικες μηδαμινής αξίας, χωρίς νύχια, χωρίς μεγάλους κυνόδοντες, γρήγορα πόδια ή δυνατή όσφρηση.

Τα πρώτα μας βήματα χάνονται στην ομίχλη. Απ' ό,τι φαίνεται, το μόνο που κάναμε ήταν να σπάμε πέτρες και να χτυπιόμαστε με ρόπαλα.

Αναρωτιέται όμως κανείς: μήπως καταφέραμε να επιβιώσουμε, όταν η επιβίωση ήταν κάτι το ακατόρθωτο, επειδή μπορέσαμε να αμυνθούμε όλοι μαζί και να μοιραστούμε την τροφή μας; Η σημερινή ανθρωπότητα, η κοινωνία του ο σώζων εαυτόν σωθήτω και ο καθένας

το δικό του, θα τα καταφέρει να διαρκέσει στον κόσμο κάτι παραπάνω από μονάχα μια στιγμή;

Ηλικίες

Μας συμβαίνει πριν γεννηθούμε. Κάτι σαν βράγχια κι ένα είδος ουράς αρχίζουν να παίρνουν μορφή στο σώμα μας, αλλά αυτό διαρκεί λίγο. Μόλις εμφανιστούν, χάνονται.

Μήπως αυτές οι εφήμερες αποφύσεις μάς λένε ότι κάποτε υπήρξαμε ψάρια και πίθηκοι; Ψάρια που βάλθηκαν να κατακτήσουν τη στεριά; Πίθηκοι που εγκατέλειψαν τη ζούγκλα ή που εκείνη τους εγκατέλειψε;

Και ο φόβος που νιώθουμε στην παιδική ηλικία, φόβος για τα πάντα, φόβος για το τίποτα, μήπως σημαίνει πως κάποτε φοβόμασταν μη φαγωθούμε; Μήπως ο τρόμος του σκοταδιού και η αγωνία της μοναξιάς μάς θυμίζουν εκείνα τα χρόνια όταν ήμασταν απροστάτευτοι;

Αλλά μόλις εμείς οι φοβητσιάρηδες ενηλικιωθήκαμε, αρχίσαμε να σκορπάμε τον φόβο. Ο κυνηγημένος έγινε κυνηγός, η τροφή το στόμα. Τα τέρατα που χθες μας κυνηγούσαν είναι σήμερα φυλακισμένοι μας. Ζούνε στους ζωολογικούς κήπους, διακοσμούν τις σημαίες μας και τους εθνικούς μας ύμνους.

Ξαδέρφια

Τον Χαμ, τον κατακτητή του διαστήματος, τον έπιασαν στην Αφρική.

Ήταν ο πρώτος χιμπατζής που ταξίδεψε μακριά από τον κόσμο, ο πρώτος αστροχιμπατζής. Τον έστειλαν μέσα σε έναν πύραυλο Μέρκιουρι. Είχε περισσότερα καλώδια απ' ό,τι ολόκληρο τηλεφωνικό κέντρο.

Επέστρεψε στον κόσμο σώος και αβλαβής, και η καταγραφή κάθε σωματικής του αντίδρασης απέδειξε ότι και οι άνθρωποι θα μπορούσαμε να επιβιώσουμε σε διαστημικό ταξίδι.

Ο Χαμ έγινε εξώφυλλο στο περιοδικό *Life*, και πέρασε την υπόλοιπη ζωή του στα κλουβιά των ζωολογικών κήπων.

Πρόγονοι

Για πολλούς λαούς της μαύρης Αφρικής, οι πρόγονοι είναι τα πνεύματα που ζούνε στο δέντρο πλάι στο σπίτι ή η αγελάδα που βόσκει στο λιβάδι. Ο προπάππος του προπάππου σου είναι τώρα εκείνο το ποτάμι που φιδосέρνεται στο βουνό. Ακόμα, ένας πρόγονός σου μπορεί να είναι οποιοδήποτε πνεύμα που θέλει να σε συντροφέψει στο ταξίδι σου στον κόσμο, χωρίς απαραίτητα να ήταν ποτέ συγγενής ή γνωστός σου.

Η οικογένεια δεν έχει σύνορα, εξηγεί ο Σομπουφού Σομέ, της φυλής Νταγκάρα:

«Τα παιδιά μας έχουν πολλές μητέρες και πολλούς πατεράδες. Έχουν όσους θέλουν».

Και τα πνεύματα των προγόνων, αυτά που σε βοηθούν να περπατήσεις, είναι οι πάμπολλοι παππούδες που έχει ο καθένας. Έχεις όσους παππούδες θέλεις.

Σύντομη ιστορία του πολιτισμού

Κάποτε κουραστήκαμε να περιφερόμαστε στα δάση και στα ποτάμια.

Κι αποφασίσαμε να σταματήσουμε. Επινοήσαμε τα χωριά και την ομαδική ζωή, κάναμε το κόκαλο βελόνα και τον πάσσαλο καμάκι, τα χέρια μας μάκρυναν με τα εργαλεία, και η λαβή πολλαπλασίασε τη δύναμη του πέλεκυ, της αξίνας και του μαχαιριού.

Καλλιεργήσαμε το ρύζι, τη βρόμη, το σιτάρι και το καλαμπόκι, κλείσαμε σε στάβλους τα πρόβατα και τα γίδια, και μάθαμε να φυλάμε τη σοδειά, ώστε να μην πεθαίνουμε της πείνας στους δύσκολους καιρούς.

Στα χωράφια αρχίσαμε να λατρεύουμε τις θεές της γονιμότητας,

κάτι γυναίκες με φαρδιά λαγόνια και γενναιόδωρα στήθη, όμως με τον καιρό εκτοπίστηκαν από τους αρσενικούς θεούς του πολέμου. Αρχίσαμε να υμνούμε βασιλιάδες, πολέμαρχους και αρχιερείς.

Ανακαλύψαμε τις λέξεις *δικό σου, δικό μου*, η γη απέκτησε αφέντη, η γυναίκα έγινε ιδιοκτησία του άντρα, και ο πατέρας ιδιοκτήτης των παιδιών.

Πέρασε ο καιρός που περιφερόμασταν δίχως προορισμό και δίχως σπίτι.

Τα αποτελέσματα του πολιτισμού ήταν εκπληκτικά: η ζωή μας ήταν πιο ασφαλής αλλά λιγότερο ελεύθερη, ενώ δουλεύαμε περισσότερες ώρες.

Γένεση της ρύπανσης

Οι Πυγμαίοι, που έχουν μικρό μπόι αλλά μεγάλη μνήμη, θυμούνται τα πολύ παλιά χρόνια, όταν η γη ήταν πάνω από τον ουρανό.

Από τη γη έπεφτε ασταμάτητα στον ουρανό μια βροχή όλο σκόνη και σκουπίδια, που βρόμιζε τα σπίτια των θεών και τους δηλητηρίαζε το φαγητό.

Οι θεοί υπέμεναν μια αιωνιότητα εκείνον τον σιχαμερό κατακλυσμό, μέχρι που η υπομονή τους εξαντλήθηκε.

Έστειλαν μια αστραπή, που κομμάτιασε τη γη στα δύο, κι από την ανοιχτή γη έριξαν προς τα πάνω τον ήλιο, το φεγγάρι, τα αστέρια, και στη συνέχεια ανέβηκαν από το ίδιο μονοπάτι. Εκεί ψηλά, μακριά μας, οι θεοί ίδρυσαν το νέο τους βασίλειο, έχοντας γλιτώσει από εμάς.

Από τότε βρισκόμαστε εμείς εδώ κάτω.

Δημιουργία των κοινωνικών τάξεων

Τα πρώτα χρόνια, χρόνια της πείνας, η πρώτη γυναίκα σκάλιζε τη γη όταν οι ακτίνες του ήλιου τη διαπέρασαν από πίσω. Μετά από λίγο γεννήθηκε ένα παιδί.

Όμως στον θεό Πατσακαμάκ δεν άρεσαν εκείνα τα καμώματα

του ήλιου, και κομμάτιασε το νεογέννητο. Από το άψυχο κορμάκι ξεπήδησαν τα πρώτα φυτά. Τα δόντια του έγιναν σπυριδιά καλαμποκιού, τα κόκαλα έγιναν γιούκα, η σάρκα του έγινε πατάτα, γλυκοπατάτα, κολοκύθα...

Η οργή του ήλιου δεν άργησε να εκδηλωθεί. Οι αστραπές του έπεσαν στις ακτές του Περού και τις ξέραναν για πάντα. Τέλος, ο ήλιος έσπασε τρία αυγά πάνω σε κείνη τη γη.

Από το χρυσό αυγό βγήκαν οι άρχοντες.

Από το ασημένιο αυγό, οι γυναίκες των αρχόντων.

Και από το χάλκινο αυγό, οι εργάτες.

Αφέντες και δουλοπάροικοι

Το κακάο δεν χρειάζεται ήλιο, τον έχει μέσα του.

Από εκείνον τον ήλιο προέρχεται η ευχαρίστηση και η απόλαυση που σου δίνει η σοκολάτα.

Οι θεοί, πάνω ψηλά, είχαν το μονοπώλιό της και οι θνητοί ήμασαν καταδικασμένοι να αγνοούμε το θαυματουργό παχύρρευστο αγαθό.

Ο Κετσαλκόατλ έκλεψε το κακάο για τους Τολτέκους. Όταν οι άλλοι θεοί κοιμόντουσαν, πήρε μερικούς σπόρους, τους έκρυψε στα γένια του, κατέβηκε στη γη από έναν μακρύ ιστό αράχνης και τους χάρισε στην πόλη Τούλα.

Το δώρο του Κετσαλκόατλ το κράτησαν για τον εαυτό τους οι πρίγκιπες, οι αρχιερείς και οι πολέμαρχοι.

Μόνο το δικό τους στόμα ήταν άξιο να το γευτεί.

Οι θεοί του ουρανού είχαν απαγορέψει τη σοκολάτα στους θνητούς, και οι άρχοντες της γης την απαγόρεψαν στους χυδαίους και άξεστους ανθρώπους.

Κυρίαρχοι και υποτελείς

Η Βίβλος λέει πως οι Ισραηλίτες ήταν ο εκλεκτός λαός του Θεού, το αγαπημένο του παιδί.

Και σύμφωνα με τον δεύτερο ψαλμό, έδωσε σε εκείνον τον εκλεκτό λαό την κυριαρχία του κόσμου:

*καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου καὶ τὴν
κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς.*

Όμως ο λαός του Ισραήλ ήταν αγάριστος κι αμαρτωλός, και ο Θεός ήταν πολύ δυσαρεστημένος. Και απ' ό,τι λένε οι κακές γλώσσες, μετά από πολλές απειλές, κατάρες και τιμωρίες, ο Θεός έχασε την υπομονή του.

Από τότε άλλοι λαοί έγιναν οι εκλεκτοί του.

Το 1900, ο γερουσιαστής των Ηνωμένων Πολιτειών Άλμπερτ Μπέβεριτζ ισχυρίστηκε: «Ο Παντοδύναμος Θεός υπέδειξε εμάς σαν τον εκλεκτό του λαό, για να φέρουμε, στο εξής, την αναμόρφωση του κόσμου».

Η πρώτη κατανομή της εργασίας

Λένε πως εκείνος που έδωσε θεϊκό γόητρο στις κάστες της Ινδίας ήταν ο βασιλιάς Μάνου.

Οι αρχιερείς βγήκαν από το στόμα του. Οι βασιλιάδες και οι πολεμιστές από τα χέρια του. Από τους μηρούς οι έμποροι, και από τα πέλματα οι δουλοπάροικοι και οι τεχνίτες.

Κι έτσι φτιάχτηκε η κοινωνική πυραμίδα, που στην Ινδία διαθέτει πάνω από τρεις χιλιάδες βαθμίδες.

Ο καθένας γεννιέται εκεί που πρέπει να γεννηθεί, για να κάνει αυ-

τό που πρέπει να κάνει. Στην κούνια σου βρίσκεται και ο τάφος σου, η καταγωγή σου είναι το πεπρωμένο σου: η ζωή σου είναι η ανταμοιβή ή η τιμωρία προηγούμενων ζωών, και αυτή η κληρονομιά προσδιορίζει τον τόπο όπου θα ζήσεις και τον προορισμό σου.

Ο βασιλιάς Μάνου συμβούλευε να τιμωρούνται οι παραβάτες: «Αν κάποιος από τις κατώτερες κάστες ακούει στίχους από τα ιερά βιβλία, θα του ρίχνουν καυτό σίδερο στα αυτιά. Και αν τους απαγγέλλει, θα του κόβουν τη γλώσσα». Αυτή η παιδαγωγική μέθοδος δεν εφαρμόζεται, όμως όποιος ξεφύγει από τη θέση του όσον αφορά τον έρωτα, τη δουλειά ή οτιδήποτε άλλο, κινδυνεύει ακόμα και σήμερα με δημόσια τιμωρία που θα μπορούσε να τον σκοτώσει ή να τον αφήσει περισσότερο νεκρό παρά ζωντανό.

Οι δίχως κάστα, ένας στους πέντε Ινδούς δηλαδή, βρίσκονται ακόμα πιο κάτω από τους κατώτερους. Τους αποκαλούν *άθικτους* γιατί μολύνουν: καταραμένοι ανάμεσα στους καταραμένους, δεν μπορούν να μιλήσουν με τους υπόλοιπους, ούτε να περπατήσουν στους δρόμους τους, να ακουμπήσουν τα ποτήρια τους ή τα πιάτα τους. Ο νόμος τους προστατεύει, η πραγματικότητα τους εκτοπίζει. Ο καθένας μπορεί να ταπεινώσει τους άντρες και να βιάσει τις γυναίκες, οι οποίες στην προκειμένη περίπτωση δεν είναι άθικτες.

Στα τέλη του 2004, όταν το τσουνάμι σάρωσε τις ακτές της Ινδίας, οι *άθικτοι* ανέλαβαν να μαζέψουν τα σκουπίδια και τους νεκρούς.

Όπως πάντα.

Γένεση της γραφής

Στο Ιράκ, όταν δεν ήταν ακόμη Ιράκ, γεννήθηκαν οι πρώτες γραπτές λέξεις.

Μοιάζουν με χνάρια πουλιών. Τις σχεδίασαν επιδέξια χέρια με λεπτά καλαμάκια πάνω στον άργιλο.

Η φωτιά που έψησε τον άργιλο τις διαφύλαξε. Η φωτιά, η οποία καταστρέφει και σώζει, σκοτώνει και δίνει ζωή: όπως οι θεοί, όπως

εμείς. Χάρη στη φωτιά, οι πήλινες πλάκες εξακολουθούν να μας αφηγούνται μέχρι σήμερα όλα όσα αφηγήθηκαν πριν από χιλιάδες χρόνια σε κείνη τη γη ανάμεσα στα δυο ποτάμια.

Στην εποχή μας, ο Τζορτζ Μπους ο νεότερος, πιθανόν πεπεισμένος πως η γραφή ανακαλύφθηκε στο Τέξας, ξεκίνησε ατιμωρητί έναν πόλεμο εξόντωσης ενάντια στο Ιράκ. Τα θύματα ήταν πολλές χιλιάδες, και όχι μόνο από σάρκα και οστά. Δολοφονήθηκε και η μνήμη.

Πολυάριθμες πήλινες πλάκες, η ζωντανή Ιστορία, εκκλάπησαν ή καταστράφηκαν από τους βομβαρδισμούς.

Μία από τις πλάκες έλεγε:

Είμαστε σκόνη, ένα τίποτα.

Όλα όσα φτιάχνουμε, τα παίρνει ο άνεμος.

Είμαστε από λάσπη

Οι αρχαίοι Σουμέριοι πίστευαν πως ο κόσμος ήταν γη ανάμεσα σε δύο ποτάμια, αλλά κι ανάμεσα σε δύο ουραμούς.

Στον πάνω ουρανό ζούσαν οι θεοί που εξουσίαζαν.

Στον κάτω ουρανό, οι θεοί που δούλευαν.

Έτσι είχαν τα πράγματα, μέχρι που οι κάτω θεοί βαρέθηκαν να δουλεύουν ακατάπαυστα, και ξέσπασε η πρώτη απεργία της παγκόσμιας ιστορίας.

Έγινε πανικός.

Για να μην πεθάνουν από την πείνα οι πάνω θεοί, έπλασαν από λάσπη τις γυναίκες και τους άντρες, και τους έβαλαν να δουλεύουν.

Οι γυναίκες και οι άντρες γεννήθηκαν στις όχθες του Τίγρη και του Ευφράτη.

Από την ίδια λάσπη φτιάχτηκαν και τα βιβλία που τα εξιστορούν όλα αυτά.

Σύμφωνα με τα βιβλία, θάνατος σημαίνει *επιστροφή στη λάσπη*.

Σε εξακόσια αφηγήματα που αναπτύσσονται χρονολογικά αλλά και θεματικά, ο Galeano μιλά για τον αγώνα του ανθρώπου για ζωή, για τον πόλεμο, τη φτώχεια, τις κοινωνικές ανισότητες και τον ρατσισμό, για τον επεκτατισμό και την αδηφαγία της Δύσης, για τη φύση και την καταστροφή της, για το ποδόσφαιρο και τα ΜΜΕ.

Ο Galeano επισκέπτεται τη συμβατική ιστορία για να την καταρρίψει, και ανασυνθέτει τα κομμάτια σε ένα νέο μοτίβο, αποκαλύπτοντας το παρελθόν σε μια ριζικά διαφορετική μορφή. Από τον Κήπο της Εδέμ έως τα αστικά τοπία του 21ου αιώνα, διακρίνουμε θραύσματα από τις ζωές εκείνων που η επίσημη ιστορία παραμέλησε: τους καλλιτέχνες, τους υπηρέτες, τους θεούς και τους οραματιστές, τους μαύρους σκλάβους που έχτισαν τον Λευκό Οίκο, και τις γυναίκες που υποτάχθηκαν για τα συμφέροντα δυναστών.

Μια ποιητική όσο και πολιτική επαναφήγηση της ιστορίας της ανθρωπότητας από την προϊστορία έως σήμερα, μέσα από εκατοντάδες ξεχασμένες και παραγνωρισμένες φωνές. Οι καλειδοσκοπικές βινιέτες του φωτίζουν την ιστορία όπως την έγραψαν σιωπηλά αλλά έμπρακτα οι ελάχιστονες και οι ηττημένοι.

Το να εκδίδει κανείς τον Galeano σημαίνει να εκδίδει τον εχθρό: τον εχθρό των ψεμάτων, της αδιαφορίας και κυρίως της λήθης. Χάρη σ' αυτόν, τα εγκλήματα δεν θα ξεχαστούν. Η τρυφερότητά του είναι συντριπτική, η ακρίβειά του οργισμένη.

John Berger

ISBN: 978-618-03-4830-9

9 786180 348309

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 84830

metaixmio.gr

